

Ester 1 en 2

De Open Hof – zondag 20 januari 2019 – ds. Kees Bregman

Inleiding

Vandaag en in de komende weken staat het Bijbelboek Ester op het leesrooster en ook de kinderen in de nevendienst zijn ermee bezig. Daarom een inleiding. Het verhaal gaat over Ester die (toeval of niet) koningin wordt aan het Perzische hof, juist op het moment dat een jodenhater aan de macht komt. Haman heet de schurk. Hij werpt het poer (dat is het lot) om een datum te vinden waarop bij wet van Meden en Perzen alle Joden in het hele Perzische rijk zouden worden uitgeroeid. Maar door de moed van Ester wordt dat lot gekeerd. De Joden hebben het overleefd en dat moet elk jaar gevierd worden op Poerim, het Lotenfeest in het voorjaar (dit jaar op 21 maart). Poerim is een spektakelfeest, alles staat op z'n kop. De feestrol van Ester wordt twee keer helemaal voorgelezen in de synagoge. Kinderen verkleeden zich en dragen maskers en maken herrie met ratels, iedere keer als in het verhaal de naam van de schurk Haman valt. Zo wordt de vijand overstemd door de kinderen! Het gaat op dit feest eigenlijk om de strijd tussen goed en kwaad. Het is vrolijk, carnavalesk, met een diep ernstige ondertoon. De christelijke kerk heeft het Poerimfeest niet van de Joden overgenomen. Vermoedelijk omdat de Kerk niet zó met totale uitroeiing is bedreigd als de synagoge. Misschien wacht dit feest nog op het einde van de tijd, als het kwaad en de haat voorgoed overwonnen zijn door de liefde. Intussen kunnen we wel veel meenemen uit het verhaal van Ester. Er zit humor is, satire eigenlijk. Het steekt de gek met machtsmannetjes, maar intussen houdt het ook de adem in, of het wel goed komt ...

In hoofdstuk 1 wordt verteld dat het verhaal speelt aan het hof van een zekere koning Ahasveros (nooit van gehoord), in de hoofdstad Susa van het Perzische rijk, ongeveer 4^e eeuw voor Christus. Deze koning wil zijn macht tonen; 180 dagen lang feest hij met zijn rijksgroten en het toppunt van mannenlol is dat hij zijn vrouw, koningin Wasti, de mooiste van het land, wil showen aan de heren. Maar Wasti houdt de eer aan zichzelf. Ze komt niet. Een vrouw in verzet, ongehoorzaam aan de heersende macht. Dat knaagt aan de wortel van de wet van Meden en Perzen dat elke man thuis heer en meester zou zijn, en daarom wordt Wasti verstoten. Maar als Ahasveros' woede bekoeld is, voelt hij zich zeer treurig, zo zonder koningin, en zijn lakeien zetten een soort missverkiezing voor hem op, om een nieuwe koningin te vinden.

Preek

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Raar boek, Ester. Het lijkt wel een sprookje: er was eens een koning, machtig, maar wel een beetje dom. Hij regeerde over de halve wereld, maar voor de andere helft was hij blind, echt een man, hoor.

Hij dacht dat hij ook regeerde over zijn vrouw, maar zij was zijn betere helft en leende zich niet voor zijn show. Dat is dan gezagsondermijnd, maar er zijn wetten van Meden en Perzen die afrekenen met mensen die rare dingen doen en die ervoor zorgen dat zulke rare mensen, vreemdelingen, het land uit worden gezet. Zodra je in Ester begint te lezen, lijkt het

of je de krant van vandaag in je hand hebt. Het is heel herkenbaar, en even óngemakkelijk. Bij het eerste lezen stond het me nogal tegen. Het verhaal begint met een drinkgelag van 180 dagen en het eindigt met buitensporig geweld. Het is allemaal zo vet aangezet, zo grotesk, oversized. Het verhaal staat strak van minachting van mannen tegenover vrouwen, het is MeToo in het kwadraat: Koning Ahasveros heeft pakweg duizend meisjes geprobeerd voordat hij op Ester valt. Perzisch hè, dit is de óngein van duizend-en-één-nacht.

Jawel, zeggen sommige uitleggers, het is joodse humor, een satire. Je moet alles lezen met een vette knipoog, tong in je wang. Humor is wapen van de machtelozen.

Nou, dat is dan wel verwarrend. Hoe kan zo'n boek in de bijbel staan? Het gaat nergens over God. Hij zegt niets en wordt niet eens genoemd. Dit is een Bijbelboek zonder God. En daarin lijkt het toch wel heel erg op de wereld waarin wij leven ... Hoe komen we verder?

De naam Ester geeft te denken. Op de klank af is 'Ester' afgeleid van Ishtar, de Babylonische godin van de liefde, het zusje van Venus, de godin van 'love' en lekker. Dat klinkt prettig ónopvallend in de stad Susa, waar Ester en haar oom Mordechai als Joodse ballingen verblijven. Mordechai is ook zo'n aangepaste naam: komt van de Babylonische god Mardoek. Het is zo gek nog niet dat Joodse ballingen in Perzië hun namen aanpassen. Aanpassen vergroot altijd je kansen. Maar het kost ook iets: je identiteit, je eigenheid. In het Hebreeuws betekent Ester letterlijk: Ik ben verborgen. En dat is zij, verborgen achter een schuilnaam, want zij heet eigenlijk Hadassa (geurige mirte). Mordechai heeft Ester opgelegd te zwijgen over haar volk en over haar afkomst. Ze mag niet zeggen dat ze Joods is. Waarom? Hier zwijgt het verhaal nadrukkelijk.

Er is een joodse uitleg van de naam Ester – Ik ben verborgen. Rabbijnen herkennen er een zinnetje uit Deuteronomium (31:16-18) in. Daar zegt de EEUWIGE zelf: Ik zal mijn gelaat voor hen verbergen.

Vlak voordat Israël het beloofde land ingaat, waarschuwt Mozes hen: als jullie in het goede land ontrouw worden en je afgeven met vreemde goden, als jullie vrede en recht volgens de Thora uit het oog verliezen, reken er dan op dat het hier geen beloofd land meer zal zijn. Dan zal de Eeuwige jullie overlaten aan het lot dat je zelf over je hebt afgeroepen; dan komen de

2

vijanden en die jagen jullie eruit (want je hebt geen verweer tegen onrecht als je zelf onrecht doet), dan komt de ellende van de ballingschap over jullie. Als je je niet verzet tegen onmenselijkheden, val je zelf ten prooi aan onmenselijkheid. Als God niet op jullie kan rekenen, om Kanaän echt beloofd land te laten zijn, zijn nieuwe wereld, dan zal je dat thuis verliezen ... (Het is niet altijd gezellig tussen de Eeuwige en Israël.) Harde woorden van Mozes, Zijn woordvoerder. Hij zegt: God wordt spoorloos, wanneer jullie leven alsof Hij er niet toedoet, alsof Hij niet bestaat. Ester – Ik ben verborgen – speelt in zulke tijden van ballingschap, als God zelf zich verbergt, en mensen zich moeten afvragen of zij het zijn die Hem onzichtbaar maken ...

Midden in het verhaal staat een zinnetje dat de adem inhoudt. Het is een bruto verhaal. Als de meisjes worden geronseld voor de harem van de koning, staat er (vs 8): "Toen ... werd ook Ester naar het koninklijk paleis overgebracht." Dat klinkt tamelijk ónvrijwillig. Maar de

Naardense Bijbel vertaalt: “En het geschiedt ... dat Ester zich in het huis van de koning laat opnemen ...” Werd zij nu genomen of liet zij zich opnemen, neemt zij zelf het initiatief? Wat brengt haar in de gouden kooi? Waarom duik zij niet onder? Waarom komt zij aan het hof van koning Ahasveros terecht? Was dat een ongelukkig lot of een eigenzinnige actie? Hier moeten we dus heel precies lezen. Is Ester een willoos slachtoffer of proef je een keuze om het lot van haar zusters te delen? Dat is niet zomaar duidelijk. Maar de gedachte blijft puzzelen, hou ‘m vast.

Ester wint de genegenheid van Hegaj, de vrouwenbewaarder. Alle andere meisje doen hun eigen zin als ze aan de beurt zijn voor hun one-night-stand met de koning, maar Ester volgt de adviezen van Hegaj op (die als geen ander weet hoe je met de koning moet omgaan, zeker wat vrouwen betreft!). Ze doet dus aan slim netwerken. Ze maakt gebruik van relaties. Ze is helemaal niet zo’n Barbie als ze eruit ziet, echt geen speeltje voor de koning. En beslist niet van plan zich willoos over te geven. Ze maakt maximaal gebruik van de situatie. Intussen dreunt Mordechai in de voorhof, bezorgd om haar welzijn (haar sjaloom).

Het zijn trekjes in het verhaal die andere Bijbelverhalen erbij roepen. Jozef in de gevangenis, net zo’n netwerker, die goede relaties opbouwt en respect afdwingt door zijn optreden. En Mirjam, de zus die waakt over Mozes dat adoptiekindje in zijn biezen mandje. Dat zijn Messiaanse toespelingen, tussen de regels door. Alsof het zegt: jawel, God is verborgen, maar er zijn mensen die weten wat ze doen, en Hij schemert tussen de regels van hun handelen door.

Wat Ester doet (zo zal de toon zijn in heel haar boek) spreekt van een bijzondere levenshouding, die met één woord heet: wijsheid. (Chokma, waar ons woord goochem vandaan komt.) Ester is goochem, wijs. In de Bijbel is wijsheid een praktische manier van denken en handelen die uitgaat van eerbied. “Ontzag voor de EEUWIGE het beginsel van wijsheid” (Psalm 111:10). Ontzag, eerbied, voor de ENE. Het handelen van Ester is wijs. Al is God verborgen en al houdt zij haar ware naam verborgen, in haar ziel trilt ontzag voor de Naam. Een diepe onderstroom waardoor je weet dat je leven niet van jezelf is. Besef dat je stáát voor het gelaat van de ENE. En dan nuchter leven bij de dag, doen waar je kunde en hartstocht voor gekregen hebt, vastbesloten je slechts voor de ENE te verantwoorden, al moet het in een godvergeten land.

3

Ester is knap in de dubbele zin van het woord: mooi en verstandig. En dan gebeurt er wat. Van haar optreden, haar wijsheid gaat een wonderlijke werking uit. De sleutelwoorden (in Ester 2) zijn: genegenheid en bewondering. Ester wint de genegenheid van Hegaj, hij wordt loyaal aan haar, en zij oogst de bewondering van allen die haar zien. Er gaat gratie van haar uit. Als de koning haar ziet, gaat hij om. Hij wordt veroverd door beide: bewondering en genegenheid. Knap hè, ze versiert hem.

En dan zien we wat wijsheid doet: door wijsheid ontstaat echte menselijkheid. Koning Ahasveros, tot dan toe slechts marionet van zijn raadsheren, die door zijn domheid een fiere vrouw, Wasti, verspeeld heeft, krijgt eindelijk een menselijk gezicht. De koning krijgt Ester boven alle vrouwen lief ... (vs 16 NB). Hoeveel vrouwen zijn slaapkamer ook gepasseerd zijn,

hij heeft nooit geweten wat liefde is, maar nu ontdekt hij het.
Zo werkt wijsheid, in het verborgene, zij wekt liefde.

Wat zégt nu het verhaal van Ester, over God onder de mensen? Het draait om het dubbelzinnige moment dat Ester het paleis van de koning binnenkomt. Werd zij nu genomen of liet zij zich nemen? Hoe dan ook, zij neemt haar lot in handen? Ik vermoed dat het strategie is, Messiaans, verborgen handelen met een bewust plan. Ester – Ik ben verborgen – een infiltrante aan het heidense hof, op jacht naar de kroon, naar zeggenschap over heel dit land; dit joodse meisje brengt menselijkheid in het hol van de leeuw, in een respectloze wereld brengt zij liefde. Zonder garanties, maar zij doet het. (Hoe onweerstaanbaar doet zij denken aan die andere Ester – Etty Hillesum.)

En nu vraag ik me af: als Ester het zo doet – ik ben verborgen – en dat dit eigenlijk een woord van de EEUWIGE is, zou zó de EEUWIGE zelf – zijn naam is verborgen – infiltreren in onze wereld, in onze levens? Hij werkt onder ons, in het verborgene en Hij netwerkt, Hij zal jou inspinnen en versieren, net zo lang tot je omgaat en je van Hem gaat houden ...

En dan moet ik toch ook glimlachen om dit ongemakkelijke verhaal. Ook al is God verborgen, Hij laat ons niet in de steek. Soms breekt zijn licht in mensen door, onstuitbaar.

Ester komt tussen de regels door over als een zusje van Mozes. Dat wil zeggen: er is bevrijding in de maak. Hóe is niet duidelijk, wánnere is niet duidelijk. Maar in het verborgene wordt geluisterd naar het zuchten van mensenkinderen. En er zijn mensen die wijs handelen, die genegenheid winnen, die daadwerkelijk solidair zijn met hun zusters en broeders; mensen die liefde wekken, die sporen van menselijkheid trekken in een verwarde wereld.

Dat is nu de roeping van ons geloof. Zo dringt God in uw en mijn leven door. Hij gaat in ieder van ons schuil. Laten we leven in dit besef: “Niemand heeft ooit God gezien, maar als wij elkaar liefhebben blijft God in ons en wordt zijn liefde in ons vólle werkelijkheid.” (1 Johannes 4:12) En ook al hoor je bij tijden zijn stem niet en niemand brengt Hem ter sprake, vergeet nooit dat jij voor zijn aangezicht staat! Amen.